KATSAUKSIA JA KESKUSTELUA

Kansantaloustieteen piiristä kadonnut väitös. Tiedehenkilö Saurion tapaus

Aila Kervinen
KTK, MMM
Suomen Posti Oyj

1. Johdanto

Oliko FM Elli Saurio kansantaloustieteilijä alkaessaan kirjoittaa väitöstutkimustaan 1940-luvulla? Hänen väitöskirjansa (1947) nimi oli ”Maalaisemännän ajankäyttö suhteessa talouden laatuun ja henkilörakenteeseen”. Virallinen vastaväittäjä lausui tutkimusongelman olevan myös sosiaalinen ja sosiologinen, ei vain kansantaloudellinen: ”teoksella on kantavuutta varsinaisen kansantaloustieteen rajojen ulkopuolelle ja se voitaneenkin oleelliselta osaltansa katsoa nimenomaan sosiologiseksi tutkimukseksi”. Ristiriitaisuuksia voi löytyä taloustieteestä kirjoitettujen eri tekstien välillä, mutta vastaväittäjä, professori Suvirannan lausunnossa sitä löytyy yhdestä ja samasta virkkeestä. Virkkeen ensimmäinen lause antaa mielikuvan teoksen painopisteen sijoittumisesta kansantaloustieteen alueelle, loppuosa taas lyö alkuosan lausumaa korvalle. Voitaneen kysyä, olisiko professori sijoittanut Saurion työn 1930-luvulla toisin kuin hän teki 1940-luvulla. Professori Liedenpohjan mukaan analyyttisen taloustieteen suuntaus alkoi voittaa alaa vasta vuoden 1936 jälkeen Talouspoliittisen kerhon perustamisen myötä[1]. Nuoret kansantaloustieteilijät perustivat kerhon Suomen Pankin suhdannetutkimuslaitoksen johtajan Bruno Suvirannan suojeluksessa. Tutkintovaatimuksia alettiin muuttaa 1939 Kerhon esittämällä tavalla. Vuosisadan alussa taloustiede oli samastunut taloushistoriaan ja sosiaalipolitiikkaan.

Sosiologia syntyi 1900-luvun alkupuolella ja oli Sulkusen mukaan alussa ”kaikkea sitä yhteiskuntatieteissä, mitä taloustiede ja valtio-oppi eivät olleet. Toisen maailmansodan jälkeen yhteiskuntatieteiden kenttään on ilmaantunut uusia tulokkaita, kuten sosiaalipolitiikka, kasvatustiede, hoitotiede, kulttuurintutkimus ja uskontotiede. Taloustieteet tutkivat kansantaloutta, kulutusta ja yritystoimintaa, mutta kaikki nämä tutkimusalueet ovat myös sosiologisen tutkimuksen kohteena. Yhteis-

[1] *Ylä-Liedenpohja 2003, s. 205.*

kunnallisen ja arkiajattelun läheisyys on sosiologialle voimavara."[2] Sosiologian tehtävä, teoretisoinnin lähestyminen arkea, muistuttaa ns. kotitaloustieteiden[3] tehtävää. Kotitaloustieteetkin siirtävät soveltavina tieteinä tieteellisen tiedon perusteorioita kansan käyttötiedoksi. Tiedon virta näyttää olevan kaksisuuntainen, jos otetaan huomioon Lehtovuoren tapa siteerata Weberiä[4]: "Jokaisen probleeman syvällinen tarkastelu synnyttää oman tieteensä". Olemassa olevien tieteenalojen edustus kansanopetuksessa nostaa esiin uudet tieteentekijät. Yleinen ongelmien havaitsemis- ja erittelykyky paranee.

2. Kansantaloustieteellisten väitöskirjojen tilastosta (1984) puuttuu nimi Saurio

Kansantaloudellisen yhdistyksen lähestyessä 100 vuoden ikää koottiin tapauksen kunniaksi juhlakirja nimeltä "Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä". Kansantaloudellisesta yhdistyksestä oli jo olemassa 50- ja 75-vuotishistoriikit ja niinpä juhlakirjassa esiteltiin artikkeleina yhdistyksen vaiheiden ohella myös suomalaista taloustieteellistä tutkimusta, talouspoliittista keskustelua ja taloudellista kehitystä sadan vuoden ajalta 1884–1984. Kirjan esipuheen mukaan artikkelien kirjoittajat pyrkivät teoksellaan innostamaan suomalaiset taloustieteilijät tutkimaan oman tieteenalansa menneisyyttä.

Juhlakirjassa on artikkeleina yhdeksän osatutkimusta, joista järjestyksessä kolmannen tutkimuksen tekijät, Tero Kuitunen ja Risto Sullström, olivat Helsingin yliopiston valtiotieteellisen tiedekunnan lisensiaattitasoisia tutkijoita. Huomioni kohdistuu tähän erityiseen artikkeliin "Kansantaloustieteen opetus, tutkintovaatimukset ja väitöskirjatutkimus Helsingin yliopistossa 1906–1982" tai oikeastaan kyseisen artikkelin sisältämään kansantaloustieteellisten väitöskirjojen listaan s. 72, sillä listalta puuttuu vuoden 1947 kohdalta maininta Elli Saurion väitöskirjasta "Maalaisemännän ajankäyttö". Valmisteilla olevassa omassa tutkimuksessani kodin taloustieteen historiasta on ollut aihetta selvitellä myös ensimmäisen kodin taloustieteen professorinvirkaan nimitetyn henkilön, tohtori Elli Saurion[5], henkilöhistoriaa ja olen luokitellut hänet koulutukseltaan kansantaloustieteilijäksi. Jos asia sattuisi olemaan näin ja jos vuonna 1927 Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä osastossa väitellyt Alli Kaapo Kivialho[6] tai vuonna 1939 väitellyt Vieno Johannes Sukselainen[7] eivät ole naisia, on

[2] *Sulkunen 1998, esim. s. 23 ja 27, 30.*

[3] *Ns. kotitaloustieteet perustettiin Helsingin yliopistoon 1940-luvulla; 1946 kodin taloustiede ja 1947 ravintokemia.*

[4] *Lehtovuori 1964, s. 222.*

[5] *FT Elli Saurio, kodin taloustieteen prof. 1950–1966.*

[6] *FM Alli Kaapo Kivialhon väitöskirjan nimi oli Maatalouskiinteistöjen omistajanvaihdokset ja hinnanmuodostus Halikon tuomiokunnassa 1851–1910. Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellinen osasto antoi siitä julkisen päätöksen 4.5.1927. FM Kivialhon aineyhdistelmään kuului kansantaloustieteessä arvosana laudatur, Suomen ja Skandinavian historiassa arvosana approbatur ja Suomen kielessä ja kirjallisuudessa arvosana approbatur. Kuitunen ja Sullström ovat sijoittaneet K. Kivialhon ja vuosiluvun 1927 väitöskirjojen listalleen.*

[7] *FM Vieno Johannes Sukselaisen väitöskirjan nimi oli Hankintaosuuskunta yritysmuotona. Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellinen osasto antoi siitä julkisen päätöksen 2.10.1939. FM Sukselaisen aineyhdistelmään kuului kansantaloustieteessä approbatur, yleisessä valtio-opissa approbatur ja yleisessä historiassa approbatur. Hän väitteli Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä osastossa ja hänen nimensä on vuoden 1939 kohdalla kansantaloustieteen juhlakirjassa alan väitösten taulukossa, mutta väi-*

kenties mahdollista, että FT Elli Saurio on Suomen kaikkien aikojen ensimmäinen kansantaloustieteessä väitellyt nainen.

Kirjoittajat, Kuitunen ja Sullström, rajasivat kansantaloustieteen tutkimuksen tarkastelunsa 174 julkaistua kansantaloustieteellistä tai siihen läheisesti liittyvää väitöskirjatutkimusta koskevaksi, joten käytännössä erääksi kirjoittajien tutkimusongelmaksi muodostui päättäminen siitä, mitä kansantaloustiede oikeastaan on ja millainen tutkimus on sille läheistä sukua. Karsinnasta selvinneiden väittelijöiden nimet ja väitösajankohdat on koottu artikkeliin aikajärjestyksessä taulukoksi.[8]

Suomalaisen kansantaloustieteen tilannetta vuonna 1994 koskeneessa katsauksessaan Olle Anckar ja Jouko Paunio sanovat liiallisen hajanaisuuden vaivaavan korkeakoulujen kansantaloustieteellistä tutkimusta. Tieteenalalla on Suomessa oma laitoksensa 12 eri yliopistossa ja nämä laitokset ovat korostetun yleisluontoisia ja sallivat monien aihepiirien tutkimuksen.[9]

Anckarin ja Paunion väittämä kansantaloustieteen yleisluontoisuus ja suvaitsevaisuus tuli todennetuksi vuonna 1984 eli kymmentä vuotta aikaisemmin Kuitusen ja Sullströmin tutkimuksessa, sillä näiden artikkelissa olevan väitöskirjataulukon lähempi tarkastelu jo osoittaa kansantaloustieteen piiriin kuuluvien aiheiden ja jopa opinalojen kirjavuuden. Selviteltäköön tässä tarkemmin muutamien nimien – Tuhti, Lindberg, Leppo, Westermarck, Kaitila, Junnila, Kannisto – taustoja.

Robert Tuhti	julkinen päätös 30.5.1932	
Väitös	Julkisten menojen kasvaminen ja niiden kansantaloudellinen rasitus	
Aineyhdistelmä	finanssioppi	cum laude approbatur
	kansantaloustiede	approbatur
	yleinen valtio-oppi	approbatur
Valter Rafael Lindberg	julkinen päätös 15.9.1934	
Väitös	Utvecklingen av den allmänna inkomstskatten i Finlands skattsystem	
Aineyhdistelmä	finanssioppi	laudatur
	kansantalous	cum laude approbatur
	Suomen ja Skand. historia	cum laude approbatur
Niilo Matti Rafael Leppo	julkinen päätös 30.5.1938	
Väitös	Suomen valtion sodanjälkeisen kulutusverotuksen pääpiirteet	
Aineyhdistelmä	finanssioppi	cum laude approbatur
	kansantalous	approbatur
	yleinen valtio-oppi	approbatur

tösaiheeseen on löydettävissä myös sosiaalitieteiden näkökulmia.

[8] *Kuitunen – Sullström, 1984, s. 72–73.*

[9] *Anckar – Paunio, 1994, s. 23. Uusimman kehityksen esittää Ylä-Liedenpohja (2003, s. 208): "Suomessa on 35 kansantaloustieteen professoria 14 eri yliopistoyksikössä. Vain alempien opettajien määrä on kasvanut 25 vuoden aikana."*

Nils Ch. Westermarck	julkinen päätös 31.5.1939	
Väitös	Kanataloustyön taloudellisesta merkityksestä, kanatalouden työn menekistä ja työkustannuksista sekä niihin vaikuttavista tekijöistä	
Aineyhdistelmä	maanviljelystalous	laudatur
	kotieläinoppi	laudatur
	agraaripolitiikka	approbatur
Esa Heikki Kaitila	julkinen päätös 30.4.1945	
Väitös	Kustannusten riippuvaisuus suoritemäärästä Liiketaloudellinen tutkimus I	
Aineyhdistelmä	kansantalous	non sine laude approbatur
	käytännöllinen filosofia	approbatur
Tuure J.K. Junnila	julkinen päätös 4.6.1945	
Väitös	Omaisuusvero vakautetun tulon lisäverotuksen toteuttajana	
Aineyhdistelmä	finanssioppi	eximia cum laude approbatur
	sosiologia	approbatur
Väinö Olavi Kannisto	julkinen päätös 6.10.1947	
Väitös	Kuolemansyyt väestöllisinä tekijöinä Suomessa	
Aineyhdistelmä	tilastotiede	eximia cum laude approbatur
	kansantaloustiede	approbatur

Edellä mainituista kahdeksasta väittelijästä Tuhti, Lindberg, Leppo ja Junnila edustavat finanssioppia vahvemmin kuin kansantaloustiedettä, vaikka onhan julkinen talous osa kansantalouden kokonaisuutta. Kaitila julistautuu jo työnsä otsikossa liiketaloustieteilijäksi, tottahan hän paikantuu siten lähelle kansantaloustiedettä, mutta selvääkin selvemmin Kannisto edustaa kansantaloustieteelle lähinnä työ- ei sukulaisuussuhteessa olevaa tilastotiedettä.[10] Westermarck väitteli Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa ja hänestä tuli myöhemmin maanviljelystalouden professori tähän samaan tiedekuntaan. Westermarckilla on laudatur maanviljelystaloudesta ja kotieläinopista[11] eli hän valmistui maatalous- ja

[10] *Gösta Mickwitz jakaa yhteiskuntatieteet (s. 160) neljään päälohkoon: 1) taloustieteet, 2) sosiaalitieteet, 3) poliittiset tieteet ja 4) tilastotiede (Mickwitz, 1964, s. 160).*

[11] *Professori Leo Harmaja antoi lausunnon MMT Nils Westermarckin pätevyydestä 17.10.1946: "Kun minua on pyydetty toimimaan asiantuntijana arvosteltaessa MMT Nils Ch. Westermarckin pätevyyttä maanviljelystalouden dosentin toimeen, saan täten pääasiallisesti rajoittuen hakijan tutkimuksissaan käyttämiin maataloustilastollisiin menetelmiin, kunnioittaen esittää seuraavaa.*

Hakijan ansioluettelosta, jossa on ilmoitettu hänen suorittamansa tutkinnot, käy ilmi, että hän on hyvin perehtynyt maataloustieteisiin ja että hänet lisäksi on hyväksytty "kansantalouden" (pitäisi tietenkin olla "kansantaloustieteen") kuulustelussa filosofiankandidaattitutkinnon laudatur-arvosanalla. Hakijalla näyttää myös olevan käytännöllistä

metsätieteiden kandidaatiksi ja -lisensiaatiksi takanaan kansantaloustieteen opiskelua vain approbatur-tasolla. Helsingin yliopiston opintosuoritusten rekisterin mukaan hän suoritti 11.5.1935 maanviljelystaloudesta cum laude approbatur-arvosanan, jonka 14.2.1935 korotti laudaturiksi. Ansioluettelossaan 9.1.1947 Nils Westermarck ilmoittaa kansantaloustieteellisten opintojen olemassaolosta; hän oli omien sanojensa mukaan opiskellut vuonna 1935 kansan- ja maanviljelystaloutta (tässä järjestyksessä) cum laude approbaturin verran ja korottanut arvosanan myöhemmin laudaturiksi. Kansantaloustieteen professori H.E. Pippingin 20.4.1944 allekirjoittama todistus Westermarckin laudaturopinnoista kansantaloustieteessä on olemassa. Westermarckin myöhäinen innostuminen kansantaloustieteen opintoihin saattaisi selittyä sillä, että hän haki kodin taloustieteen kiinteän ylimääräisen professorin virkaa ensimmäisellä hakukierroksella, mutta perui hakemuksensa ennen ratkaisua. MMT Westermarckia vastassa oli ensimmäisellä kierroksella FM Saurio, joka ainoaksi hakijaksi jäätyään myös perui hakemuksensa. Opiskelijarekisterin mukaan maisteri, agronomi Westermarckilla ei kuitenkaan ollut väittelyn hetkellä takanaan kansantaloustieteellisiä opintoja, joten tutkijat Kuitunen ja Sullström sijoittivat Westermarckin maanviljelystaloudellisen ja kotieläintieteellisen väitöskirjan kansantaloustieteellisten väitöskirjojen listalleen.[12] Muut yllä mainitut henkilöt paitsi Westermarck väittelivät Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä tiedekunnassa, samassa, josta myös FK Elli Saurio valmistui tohtoriksi. Saurion lisensiaattitodistus kertoo seuraavaa:

Elli Saurio	julkinen päätös 19.5.1947	
Väitös	Maalaisemännän ajankäyttö suhteessa talouden laatuun ja henkilörakenteeseen	
Aineyhdistelmä	kansantaloustiede	cum laude approbatur
	sosiologia	lubenter approbatur

Verrattakoon edellä mainittuja mieshenkilöiden väittelytietoja Elli Sauriota koskeviin tietoihin. Onko tapauksissa olennaista opillista eroa? Mielestäni niissä on tämä ero. Mielestä-

perehtymystä maatalouteen. Hänen kirjallinen tuotantonsa on verraten laaja, se kun käsittää kolmatta kymmentä erilaista julkaisua, joissa tekijä enimmäkseen on käsitellyt kotieläintaloutta koskevia kysymyksiä. Useimmat hänen julkaisuistaan tosin ovat joko käytännöllisiä oppaita tai muuten luonteeltaan sellaisia, ettei niitä voitane ottaa huomioon, kun kysymys on tieteellisistä ansioista maanviljelystalouden dosentin toimeen. Mutta hakija on vuosien kuluessa suorittanut myös eräitä tieteellisessä suhteessa huomion arvoisia tutkimuksia. Ne ovat pääasiallisesti tilastollisiin tutkimusmenetelmiin perustuvia seikkaperäisiä selvityksiä ao. maatalouden alalla esiintyvistä olosuhteista ja niiden kehityksestä, joita hän on asiallisella tavalla valaissut." (Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pöytäkirjat 22.10. 1946, 6 §, Liite 4).

[12] Maanviljelystalouden pääaineopiskelijoiden approbatur-opintoihin kuului agronomiatutkinnon kansantaloustieteen ja tilastotieteen oppimäärä. Kansantaloustieteessä heidän tuli tutustua K. Kivialhon teokseen "Kansantaloustieteen oppikirja" ja V. Voionmaan kirjaan "Suomen talouselämä" (Helsingin yliopisto, maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan vuosien 1932, 1934, 1936 ja 1938 tutkintovaatimukset).

ni kuuluminen kansantaloustieteen alueeseen korostuu juuri Saurion kohdalla.[13]

FT Saurion väitöskirjan ”katoaminen” kansantaloustieteellisten ja sille läheisten väitöskirjojen listauksesta vuonna 1984 (Kuitunen – Sullström, s. 72) saattaa johtua siitä yksinkertaisesta syystä, että hänen väittelynsä poikkeusluvalla historiallis-kielitieteellisessä osastossa jäi tutkijoilta huomaamatta. Toinen mahdollisuus väärin käsittämiseen on sekoittaa tohtori Saurion väitteleminen hänen yliopistolliseen professorin virkaansa, johon hänet nimitettiin v. 1950. Hänen professuurinsa tieteenala (kodin taloustiede) kuului ns. kotitaloustieteiden joukkoon, joiden opetus alkoi Helsingin yliopistossa 1940-luvulla. Tässä artikkelissa yritetään osoittaa, ettei maisteri Saurio väitellyt Helsingin yliopiston maatalous-metsätieteellisessä tiedekunnassa luonnontieteille perustuvasta kotitalousaineesta – ja että väitöskirjan teema oli mahdollisesti (kansan)taloustieteellinen, vaikka Saurio ei väitellyt valtiotieteellisessä tiedekunnassa, jonne kansantaloustieteen opetus oli vuonna 1945 siirretty historiallis-kielitieteellisestä tiedekunnasta.

3. Saurio perehtyi kansantaloustieteeseen kandidaatin tutkinnossaan

Elli Saurion yliopistollisten opintojen alku ja loppuvaihe osuivat Suomen historian suuriin saumakohtiin. Hänet kirjoitettiin 29.5.1917 Suomen Aleksanterin Yliopiston nimikirjaan Satakuntalaiseen osakuntaan kuuluvaksi ylioppilaaksi. Uusi opiskelija oli saanut todistuksen Rauman Yhteislyseosta ja säännönmukaisesti ylioppilastutkinnon suorittanut sekä siinä osoittanut omaavansa kiitettävät tiedot. Saurio oli tasokas ylioppilas, eivätkä vaikeudet opiskelun alkuvuosina hänestä henkilökohtaisesti johtuneetkaan. Syyt olivat kansallisia ja kansainvälisiä.

Saurion opintokirjassa ei ole leimaa syksyn 1917 ilmoittautumisesta. Tuona syksynä Suomen suuriruhtinaskunnassa alemmanasteisetkin koulut ja oppilaitokset avasivat poliittisten levottomuuksien takia ovensa vasta vuoden loppukuukausina ja menivät kohta kiinni kevätkauden 1918 taistelujen alettua. Lukuvuoteen 1917–1918 kertyi tuskin 14 kouluviikkoa.[14]

Opintokirjaan piirrettyjen merkintöjen perusteella voidaan sanoa, että ylioppilas Elli Saurion yliopisto-opiskelun kausi jakaantuu kahteen vaiheeseen. Hän ilmoittautui opetukseen 17.9.1918 ja jatkoi yliopistolla lukukauden loppuun saakka, mutta sitten seurasi pitkä välikausi, jonka jälkeen Saurio palasi opintojen pariin lokakuussa 1927. Välivuosina Saurio hankki ammatillisen koulutuksen valmistuen puutarhaopettajaksi. Toinen yliopisto-opiskelun vaihe ei enää katkennut kesken, vaan Elli Saurio saavutti viiden vuoden opintojen jälkeen filosofian kandidaatin tutkinnon.

Ansioluetteloissaan Saurio ilmoitti opintojensa alkuvaiheen aikana harjoittaneensa ”filologisia opintoja”. Hän suoritti kaksi pro exercitio -koetta ja kuunteli lisäksi tulevan tutkintonsa kannalta vähemmän keskeisiä aineita,

[13] *Helsingin yliopiston tutkintovaatimusten perusteella näyttäisi mahdolliselta, että Saurio väitteli kansantaloustieteessä: ”För filosofielicentiatexamen tilladelas examinanden i det ämne, inom vilket hans avhandling faller, vitsordet cum laude approbatur, om avhandlingen av Sektionen utan tvekan godkänts, samt laudatur, om avhandlingen ansetts äga ett betydande vetenskapligt värde” (Historisk-filologiska sektionens examensfordringar 1939, s. 5).*

[14] *Kiuasmaa, 1982, s. 142, 154.*

kuten Hahlin kirjallisuushistorian ja estetiikan luentoja.

Tehokkaan ja tuloksellisen opiskelun Elli Saurio aloitti siis vasta syyslukukaudella 1927, jolloin hän samalla aloitti virkavapaakauden työstään Suomalaisen Marttaliiton konsulenttina (C.V; Konsulentti Marttaliitossa 1.11.1925 –30.6.1928; virkavapaana 1.9.1927–1.5.1928 yliopisto-opintoja varten.). Ilmoittautumisen ajankohtaa ei ole merkitty opintokirjaan, mutta kurssien alkumerkinnät ovat poikkeuksetta vasta lokakuulta. Kansantaloustiedettä hän opiskeli Vennolan[15] johdolla 10.10.–30.11.1927 ja kansantaloustieteen historiaa Kilven[16] johdolla.

Ilmenikö mahdollinen kansantaloustieteeseen perehtyminen millään tavoin konsulentti Elli Saurion käytännöllisessä toiminnassa? Neuvontatyössään hän rutinoitui puhujana, esitelmöijänä ja kurssien pitäjänä. Mistä hän luennoi kuulijoilleen, jotka tavallisimmin edustivat naispuolisia suomalaisia? Englanninkielisessä ansioluettelossa Saurio antaa pitämiensä luentojen aiheista joitakin tietoja:

”Lectures given in the provinces of Finland principally on the following subjects:

* the significance of home economics in political economy
* woman’s economic contribution to the home
* efficiency in home economical work
* home economics as means of education
* home economical thinking
* ethics of consumption
* the household budget
* food economics based on income
* errors in the popular diet in Finland.”

Kansantaloustieteen opiskelu jatkui virkavapaan turvin kevätlukukaudella 1928 (O.K. Kilpi: johdatus kansantaloustieteeseen 20.1.–8.5.1928; J.H. Vennola: kansantaloustiede 21.1.–9.5.1928). Opinnot etenivät myös lukuvuonna 1928–29, vaikkakin työn ohessa. Saurio oli syksyn 1928 ja keväällä 1929 maaliskuulle saakka maataloushallituksen kotitalouden vt. apulaistarkastaja maataloushallituksessa. Syksyn 1928 kurssisaalista kansantaloustieteen alalta olivat (25.9.–4.12.1928, O.K. Kilpi) hinta- ja rahaopin kurssi ja kansantaloustieteen kurssi (25.9.–5.12.1928, J.H. Vennola). Kevätlukukaudella 1929 Saurio urakoi seuraavat kurssit: O.K. Kilpi, teoreettinen kansantaloustiede, 25.1.–12.4.1929 ja J. H. Vennola, kansantaloustiede, 26.1.–16.4.1929. Saman lukukauden lopulta mainittakoon K.W. Rauhalan[17] merkintä 10.5.1929 hyväksytystä Elli Saurion suorituksesta valtiojärjestyksen historiassa Suomen ja Skandinavian historian arvosanaa varten. Huhtikuussa 1929 alkoi Sauriolla vuoden mittainen kausi puutarhaopettajana Orimattilan kotitalousopistossa.

---

[15] Vennola, Juho Heikki; kansantaloustieteen dos. 1904–1908, prof. v:sta 1908, ministeri 1918–1919, pääministeri 1919–1920. ”Yhteiskuntataloudellisen aikakauskirjan” päätoim. v:sta 1905 jne; Klinge, 1990, 36: Kansantaloustieteen prof. J.H. Vennolasta tuli elokuussa 1919 pääministeri ja uudelleen keväällä 1921. J.H. Vennola oli ensimmäinen kansantaloustieteen professori Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisessä osastossa (Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä, 1884, s. 23).

[16] Kilpi, Oskar Kaaleb; tilastotieteen dos. yliopistossa v:sta 1918, aktuaari tullihallituksen tilastokonttorissa 1911–20. Kutsuttu kansantaloustieteen professoriksi kauppakorkeakouluun 1920. Huolehti v. 1925 Turun kauppakorkeakoulun kansantaloustieteen seminaariharjoituksista ja kuulusteluista käymällä Turussa joka toinen viikko (Perälä, 1970, s. 45–46), ”Yhteiskuntataloudellisen aikakauskirjan” toimittajia v:sta 1915, ”Valtiotieteiden käsikirjan” toimittajia.

[17] Rauhala, Karl William; Pohjoismaiden hist. dos. v:sta 1911, valtionarkiston amanuenssi v:sta 1917.

Ansioluettelon mukaan Elli Saurio oli seuraavan kerran virkavapaalla opintoja varten 1.11. 1929–1.5.1930. Hän keskittyi tällöin historian opintoihin suorittaen siinä arvosanoja. Syyslukukaudella 1930 Saurio oli ollut vielä opettamassa Orimattilan kotitalousopistolla ja hän ehti omassa opiskelussaan osallistumaan vain seminaariharjoituksiin Koveron[18] johdolla 5.11. –11.12.1930. Kevätlukukaudella 1931 Saurio sai loppumerkinnän kansantaloustieteen erikoiskysymyksistä (K.I. Kovero, 11.2.1931) ja perehtyi Baltian historiaan. Syksy 1931 kului seminaariharjoituksiin (Karsten[19], Landtman[20]) ja sosiologian opintoihin (Landtman). Tammikuussa 1932 samainen Landtman hyväksyi sosiologian seminaariharjoitukset.

Kirjoitusnäytteen eli pro gradun filosofiantutkintoa varten Elli Saurio sai valmiiksi 19.12.1931 ja Rafael Karsten hyväksyi 6.2.1932 käytännöllisen filosofian merkinnällä ”hyvät tiedot”. Helsingin yliopiston ylimääräinen professori Gunnar Landtman vahvisti 21.5.1932 Helsingissä allekirjoituksellaan todistuksen, jonka mukaan ”fil.kand. Elli Saurio on tänään sosiologiassa minulle suorittanut tutkinnon siinä oppikurssissa, joka filosofiankandidaattitutkinnossa laudatur arvosanaa varten vaaditaan, ja on hän siinä osoittanut omaavansa hyvät tiedot”. J.H. Vennola hyväksyi 13.4.1932 kansantaloustieteen merkinnällä ”hyvät tiedot”.

Julkinen päätös Elli Saurion filosofiankandidaattitutkinnosta julistettiin 22.4.1932 Helsingin yliopistossa sen filosofisen tiedekunnan historiallis-kielitieteellisessä osastossa, ja hänen tiedon tasonsa arvosteltiin seuraavasti:

kansantaloustieteessä	arvosana laudatur	(hyvät tiedot),
käytännöllisessä filosofiassa	arvosana laudatur	(hyvät tiedot),
taidehistoriassa	arvosana approbatur,	
Suomen historiassa	arvosana approbatur.	

Yleisarvosanaksi tuli approbatur 9/15 puoltoäänellä sekä niihin perustuvalla mainesanalla clarissimus[21]. Todistuksen FK tutkinnon suorittamisesta allekirjoitti filosofisen tiedekunnan puolesta dekaani Edwin Linkomies. Elli Saurion ansioluetteloista on luettavissa laudatursuoritusten gradujen aiheet. Valitettavasti itse työt eivät ole säilyneet:

kansantaloustiede laudatur,	thesis ”Vähenevän tuoton laki”,
käytännöllinen filosofia laudatur,	thesis ”Muinaissuomalaisten ruoka uskomusten valossa”.

[18] *Kovero, Kaarlo Ilmari; Yliop. tilastotiet. ja kansantal. apul. v:sta 1932.*

[19] *Karsten, Sigfrid Rafael; vertailevan uskontotieteen dos. Helsingin yliopistossa v:sta 1907.*

[20] *Landtman, Gunnar; sosiologian dos. v:sta 1910.*

[21] *Helsingin yliopistossa oli vuonna 1852 otettu käyttöön filosofisen tiedekunnan kahtiajako ja viiden aineen humanistinen ja luonnontieteellinen tutkinto, joista kumpikin edellytti ainakin yhtä laudaturia. Filosofian kandidaatin oli siis saatava vähintään yksi kolmea puoltoääntä vastaava laudatur ja lisäksi niin monta kahden puoltoäänen cum laude approbaturia, että yhteensä tuli vähintään seitsemän ääntä. Se oikeutti arvolauseeseen clarissimus, kahdeksalla tai yhdeksällä äänellä sai määreen admodum dignus, 10 ylti epiteettiin macime dignus, ja vihdoin 13 äänestä alkaen tuli dignissimukseksi. Tämä luokittelu pysyi voimassa noin vuosisadan (Klinge, 1989 (II), s. 487–488).*

Myöhemmin Saurio kasvatti FK tutkintonsa painoarvoa suorittamalla vielä seuraavat arvosanat:

sosiologia laudatur, thesis ”Naisen asema eri talousmuodoissa”
Suomen historia cum laude approbatur
kasvatusoppi laudatur

Gunnar Suolahti hyväksyi 5.12.1932 Suomen historian (1521–1809) suoritetuksi ”hyvin tiedoin”.

Suomen historian prof. Jalmari Jaakkola kirjoitti Helsingissä 15.12.1932 todistuksen, jonka mukaan ”filosofiankandidaatti Elli Saurio on suorittanut tutkinnon, joka vastaa Suomen historian cum laude arvosanaa filosofiankandidaattitutkinnossa”. Albert Lilius, entinen kasvatusopin ja opetusopin professori todisti (epävirallisesti) Tukholmassa 18.2.1940, ”että filosofian maisteri Elli Saurio v. 1934 tai 1935 on minulle suorittanut tutkinnon kasvatusopin laudatur arvosanaa varten osoittaen omistavansa varsin hyvät tiedot. Laudaturarvosanaa varten vaadittavaa tutkielmaa hän ei ole jättänyt tarkastettavaksi.” Ehkä emeritus-professorin muisti petti. Ehkä Saurio jätti kasvatusopin tutkielman tarkastettavaksi jossakin vaiheessa, koska mainitsee ansioluettelossa kasvatusopin laudatur-kokonaisuuden. Tutkielman aihe ei ole kuitenkaan tiedossa.

Ansioluetteloihin Elli Saurio on merkinnyt kielitaidokseen hyvän saksan kielen taidon (myös suullisen) ja kyvyn käyttää englanninkielistä kirjallisuutta.

Puntaroitavaksi jää, saiko Elli Saurio filosofiankandidaattitutkinnossaan sopivan suunnan ja riittävän tiedollisen/tieteellisen perustan myöhemmän väitöskirjansa mahdolliselle kansantaloustieteelliselle sisällölle. Olisiko Saurion ollut mahdollista 1940-luvun puolivälissä tarkastella pätevällä tavalla maailman menoa taloustieteellisestä näkökulmasta?

Elli Saurio valittiin 25.4.1932 Suomalaisen Marttaliiton keskustoimikunnan jäseneksi edellisvuonna kuolleen jäsen Zaida Buurin tilalle. Keskustoimikunnassa oli tuolloin 10 jäsentä.[22]

Elli Sauriolle alkoi tuolloin 15 vuoden mittainen pesti suomalaisen naisten suurjärjestön palveluksessa, ensiksi pari vuotta sihteerin tehtävissä, sitten toimitusjohtajan roolissa, järjestön äänenkannattajan päätoimittajana jne. Monet Marttaliitolle keskeisten tehtävien langat kerääntyivät toimitusjohtaja, maisteri Saurion käsiin. Hän oli loputtoman tarmokas, idearikas ja organisointikykyinen johtaja. Toimintamuotojen jatkuva uudistaminen oli Sauriolle ominainen piirre, joka lienee merkinnyt myös hänen omaa henkilökohtaista kykyään uudistumiseen. Kolmekymmentäluvulla toimitusjohtaja Saurion aloitteesta otettiin Marttaliitossa käyttöön ensiksi käytännöllinen, sitten myös teoreettinen ns. marttatutkinto. Valistusteemoja alettiin ajaa kansalaisten tietoisuuteen kilpailujen avulla. Emäntien ajankäyttökilpailu 1930-luvun puolivälissä tuotti tilastomateriaalin maisteri Elli Saurion vuonna 1947 valmistunee-

[22] *Kertomus Suomalaisen Marttaliiton toiminnasta vuonna 1932, 1933, s. 4–5.*

seen väitöskirjaan. Vuodet 1944–1947 Saurio oli virkavapaalla Marttaliiton toimitusjohtajan tehtävistä ja teki suurta tutkimustaan. Hän irtisanoi työsuhteensa marttoihin ja uusi toimitusjohtaja valittiin Marttaliittoon vuoden 1946 lopulla.

4. Saurio väitteli poikkeusluvalla vanhassa tiedekunnassaan

Jo 1920-luvulla Elli Saurio sai herätteitä siihen, että naisten työ voidaan nähdä myös kansantalouden näkökulmasta. Mainittakoon Marttaliiton ylimääräinen liittokokous, joka pidettiin Helsingissä maatalousviikon yhteydessä 13.12. 1927 ja jossa ylijohtaja Uno Brander[23] esitelmöi yleisessä kokouksessa aiheesta: ”Emännän työn osuus kansantaloudessa ja maataloudessa”[24]. Toisena esimerkkinä olkoon kansanedustaja Kaino Wilhelmiina Oksasen[25] toivomusaloite (N:o 34/1928) kotitalouden saattamiseksi opetusaineeksi yliopistoon. Uusi toivomusaloite, joka koski kotitalouden taloustiedettä jätettiin 3.11.1930 (Toiv.al. N:o 31/1930; Kaino W. Oksanen ym.).

Saurion aikana naistohtori ei ollut enää harvinaisuus ja hänellä oli heistä esikuvia myös omassa tiedekunnassaan. Läheinen esikuva oli varmaan vuonna 1935 väitellyt Katri Laine[26], josta tuli myöhemmin maataloushallitukseen vuonna 1937 perustetun kotitalousosaston osastopäällikkö[27] ja joka oli FT Saurion vastaehdokkaana toisella hakukierroksella täytettäessä kodin taloustieteen kiinteän ylimääräisen professorin virkaa Helsingin yliopistossa. Kun suunnitelma yliopistollisesta kotitalousaineiden opetuksesta näytti 1940-luvulla alkavan toteutua, FM Elli Saurio alkoi työstää Marttaliitossa vuosina 1934–1937 kerättyä maalaisemäntien ajankäyttöä koskevaa aineistoa tieteelliseksi tutkimukseksi. Hän lähetti 30.11.1944 kilpailuun aikoinaan osallistuneille emännille eli tutkimuksensa kohdejoukolle lisäselvityspyynnön otsikolla ”Arvoisa emännän ajan käyttö -kilpailun osanottaja”. Hän aloitti tekstin sanoilla: ”Kuten lienette radiosta kuullut tai lehdistä lukenut, olen saanut apurahan suorittaakseni tutkimuksen ainehistosta, jonka kokoamiseen Tekin osallistuitte.”[28]

Mutta millä foorumilla FM Saurion tuli väitellä? Helsingin yliopiston organisaatiota oli laajennettu valtiotieteellisellä tiedekunnalla (L 8.12.1944) ja huhtikuun lopulla seuraavana vuonna annettiin kuusi asetusta, joilla uusi valtiotieteellinen tiedekunta käytännössä perustettiin säätämällä tutkinnoista ja professuurien

[23] *Brander, Uuno Edvard, agron., maataloushallituksen ylijohtaja.*

[24] *Kertomus Suomalaisen Marttaliiton toiminnasta vuonna 1927, 1928, s. 5–7.*

[25] *Oksanen, Kaino Wilhelmiina, FT. Synt. Tampereella 28.12.1884, kuoli 12.10.1966 Jyväskylässä. Yo 1904, FK 1911, FM 1913, FL ja FT 1919. Opinto- ja tutkimusmatkoja Ruotsiin ja Tanskaan 1918, Viroon 1920, Norjaan ja Ruotsiin 1924. Matematiikan ja fysiikan op. Viipurin suom. yhteisk. 1908, Hgin uuden yhteisk. op. 1910–1919, ilmatiet. keskuslait. amanuenssi 1912–1918, apul. 1919–33, vanh. apul. 1933–1949, Hgin suom. jatko-op. sielutiet. ja kasvatusopin op. 1919–1929, Edusk. jäsen 1927–1938 (Viipurin l. länt.). Kokoomus, LaV, SiV, SuV, TarkV. Akateem. naisten liiton pj 1926–1927, Hgin akateem. naisten pj 1928–1931. Julk.: Yhteiskasvatuksesta I (vk) 1919.*

[26] *Katri Laine o.s. Soini, synt. 25.11.1891 Helsingissä, puoliso prof. Evert Laine. FM 1923, Väitöksen aihe: Otavalan pellavanviljely- ja kehruukoulu Ruotsi-Suomen pellavanviljely- ja kehruupolitiikkaa 1700-luvulla. Julkinen päätös lisensiaatintutkinnosta 8.11.1935. Aineyhdistelmä: Suomen ja Skandinavian historia – laudatur; kansantaloustiede – approbatur; kasvatus- ja opetusoppi – approbatur.*

[27] *Heinonen, 1998, s. 135.*

[28] *Alkuperäinen kirje Elli Saurion arkistossa.*

siirtämisestä filosofisesta tiedekunnasta. Maisteri Saurion väittely kotitiedekunnassa (filosofinen tiedekunta, historiallis-kielitieteellinen osasto) onnistui, koska tiedekunnat osoittivat siirtymävaiheessa joustavuutta ja poikkeussääntöjä oli vahvistettu.

Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisen osaston kokouksessa 25.1.1947 (7 §) tuli osaston harkittavaksi FM Elli Saurion anomus, jossa tämä anoi osastolta oikeutta saada suorittaa FL tutkinto kyseisessä tiedekunnassa, vaikka molemmat aineyhdistelmän aineet kuuluivat jo Valtiotieteelliseen tiedekuntaan. ”Osasto katsoi oikeaksi suostua tähän anomukseen”. Anomus sai pian jatkoa. Kokouksessa 15.2. 1947 tehtiin seuraava maisteri Sauriota koskeva päätös (5 §), sillä FM Elli Saurio oli ilmoittanut haluavansa FL arvon saadakseen julkaista väitöskirjan nimeltä ”Suomalaisen maalaisemännän ajankäyttö suhteessa talouden laatuun ja henkilörakenteeseen”. Osasto pyysi v.t. professoreja V.R. Lindbergiä[29] ja H.T. Warista[30] suorittamaan väitöskirjan esitarkastuksen.

Osasto sovelsi poikkeussääntöjä Saurion tapaukseen. Kokouksessa 22.2.1947 merkittiin muistiin alla oleva teksti (4 §):

> ”Herra Dekaani alisti Osaston hyväksyttäväksi erään aineyhdistelmän, johon sisältyi arvosana sekä käytännöllisessä filosofiassa että sosiologiassa, viimeksi mainittu suoritettu Valtiotieteellisen tiedekunnan hyväksymien muutettujen tutkintovaatimusten mukaisesti, sekä esitti tässä yhteydessä harkittavaksi kysymyksen, olisiko Osaston nyttemmin, kun Valtiotieteellinen tiedekunta on sallinut mainittujen arvosanojen sisällyttämisen samaan kandidaatin tutkintoon, kumottava aikaisempi kielto niiden yhdistämisestä samaan filosofian kandidaatin tutkintoon.”

Koska Osastossa ei ollut saapuvilla filosofisten aineiden edustajia, pantiin asia pöydälle, mutta otettiin uudelleen käsiteltäväksi osaston seuraavassa kokouksessa 1.3.1947 (6 §) ja Osasto päätti nyt suostua siihen, että samaan FL tutkintoon saatiin sisällyttää arvosana sekä käytännöllisessä filosofiassa että sosiologiassa. Samalla Osasto hyväksyi ko. aineyhdistelmän, joka kuului FM Sauriolle.

5. FM Elli Saurion väitöskirjasta annetut viralliset lausunnot

Ensisijaisen väitöstiedekuntaongelman ratkettua historiallis-kielitieteellinen osasto otti 1.3. 1947 (7 §) käsiteltäväksi 15.2.1947 esillä olleen asian (5 §) ja siitä esitettiin nyt kaksi lausuntoa. Molemmat lausunnon antajat puolsivat painatusluvan myöntämistä FM Saurion väitöskirjalle. Vt. prof. V.R. Lindbergin lausunnossa 28.2.1947 sanottiin: ”Vaikkakin tässä tutkimuksessa esiintyy epätasaisuuksia ja heikkouksia, olen kuitenkin sitä mieltä, että maisteri Saurion teokselle annettaisiin painolupa siihen nähden, että hän on suorittanut perinpohjaisen työn tällä maassamme melkein uudella tutkimusalalla ja on osoittanut kriitillistä kykyä ja tieteellistä todellisuudenvaistoa”.

Sosiaalipolitiikan vt. professori H.T. Waris lausui 28.2.1947:

> ”Käsikirjoitus on laajuudessaan 164 tekstisivua ja 56 tilastotaulukkoa. Tutkimus perustuu varsin laajaan, perusteellisesti ja huolellisesti suunniteltuun tiedusteluun, jonka tekijä eräitten kotitalousjärjestöjen välityksellä toimeenpani ja johon on osallistunut 467 maalaisemäntää joko 12

[29] *Lindberg, Valter Rafael; Hgin yliop. dos. 1936–1951 ja vt. prof.*

[30] *Waris, Heikki Tapio, akateemikko; Hgin yliop. sos.pol. prof. 1948–1968, varareht. 1962–1968.*

viikolla tai koko vuodelta tehdyin tarkoin merkinnöin omasta ajankäytöstään. Näin koottu aineisto käsittää yhteensä 7 684 havaintoviikkoa, mitä on pidettävä varsin suurena lukuna takaamassa johtopäätösten luotettavuuden. Tekijä on perusteellisesti perehtynyt vastaaviin tutkimuksiin ulkomailla, erityisesti Yhdysvalloissa, jossa toisaalta sosiologien, toisaalta kotitalouden tutkijain tieteellinen harrastus on suuntautunut ajankäyttötutkimuksiin… Haluan tarkastukseni tuloksena ilmaista käsitykseni, että maisteri Saurion väitöskirja vastaa sille tieteellisyyden kannalta asetettavia vaatimuksia. Esitän näin ollen, että osasto myöntäisi sille painatusluvan."

Historiallis-kielitieteellinen osasto myönsi filosofian maisteri Elli Saurion väitöskirjalle painoluvan (kokous 1.3.1947, 7 §) todettuaan, että asianomainen oli suorittanut asetuksessa säädetyt kuulustelut. Osasto pyysi väitöstilaisuuteen viralliseksi vastaväittäjäksi professori Suvirannan[31] sekä määräsi kustokseksi professori Hämäläisen[32].

Kun virallisen vastaväittäjän, professori Suvirannan lausunto oli esitetty historiallis-kielitieteellisen osaston kokouksessa 10.5.1947 (9 §) ja osaston määräämä kustos, professori Hämäläinen oli ilmoittanut lausuntoon pääkohdissa yhtyvänsä, osasto hyväksyi kysymyksessä olevan väitöskirjan sekä sisällyksen että puolustuksen puolesta. Kokouksessa 17.5.1947 (5 §) osasto vahvisti FM Elli Saurion aineyhdistelmäksi FL tutkintoa varten:

kansantaloustiede	cum laude approbatur
sosiologia	lubenter approbatur.

[31] *Suviranta, Bruno Kaarle, kansleri; valtiovarainminist. kansantalousos. pääll. 1942–1946, Hgin yliop. dos. 1931–1944 ja prof. 1944–1957, valtiot. td:n dekaani 1950–1953, kauppakorkeak. kansleri 1953–.*

[32] *A. Hämäläinen, Albert, kansatieteilijä; Hgin yliop. suom.-ugr. kansatiet. dos. 1930–1931, prof. 1931–1949.*

Vastaväittäjän lausunto Saurion väitöskirjasta on kannanotto kansantaloustieteen sisältöön nähden. Kuuluuko maalaisemäntien ajankäyttö kansantaloustieteellisen tutkimuksen piiriin? Saurion väitös herätti 1940-luvulla huomiota jopa ulkomaisessa lehdistössä, mutta häntä juhlittiin kotitalousalan uranuurtajana ja myöhemmin hänestä tuli professori kotitaloustieteeseen.

Jo lausuntonsa alussa professori Suviranta totesi maisteri Saurion tutkimusaiheen olevan sekä kansantaloudellinen että sosiaalinen ja sosiologinen: "Minun tehtäväni on kuitenkin kiinnittää huomiota siihen, miten tekijä on käsitellyt aihettansa taloudellisena kysymyksenä."

Lausunnon kolmannella sivulla professori Suviranta viittaa maisteri Harmajaan: "Maisteri Saurion tutkimuksen arvoa kohottaa se seikka, että sen keskeisenä kohteena on ollut kotitalous. Tämä talouden piiri on nimittäin jäänyt varsin syrjäiseen asemaan kansantaloudellisessa tutkimustyössä yleensä, siitä huolimatta, että sillä on erinomaisen tärkeä asema niin hyvin tuotannossa kuin kulutuksessa, kuten maisteri Harmaja on täydellä syyllä korostanut äskettäin valmistuneessa ansiokkaassa kirjassaan Kotitalous kansantalouden osana."

Professori Suviranta toteaa tekijän määrittelyn tutkimuksen keskeisestä käsitteestä "kotitalous" poikkeavan maisteri Harmajan em. teoksessa esittämän kotitalouskäsitteen määrittelystä: "Kun itse kotitalouskäsite on vielä jossain määrin häälyvä, olisi ollut toivottavaa, että tekijä olisi tarkemmin perustellut omaa käsitystään kotitaloudesta." Vastaväittäjä käy itse määrittelemään käsitettä "kotitalous" lausunnon kuudennella sivulla: "Tuotanto on tekijällä paremminkin teknillinen kuin taloudellinen käsite ja hän näyttää jättävän varsinaisen kotitalouden sen ulkopuolelle (vrt. s. 7 ja tauluk-

ko s. 86); tällainen tuotantokäsite on virheellinen". Tässä professori Suviranta ottaa selvän kannan ns. kotitaloustuotannon olemassaolon puolesta. Kotitalous olisi siis paitsi kuluttaja- myös tuottajatalous ja tämä asiaintila olisi liittämässä Saurion väitöstutkimusta taloustieteen eli kansantaloustieteen piiriin[33] paitsi työvoimaa myös tuotantoa koskevana tutkimuksena.

Loppuyhteenvedossa (lausunto s. 7) professori Suviranta toteaa: "Ne periaatteelliset ja yksityiskohtiin liittyvät muistutukset, joihin maisteri Saurion tutkimuksen tarkastelu on antanut aihetta, painavat vähemmän kuin tutkimuksen monet positiiviset puolet. Se perustuu ainutlaatuiseen tilastoaineistoon, jonka käsittely on ollut jättiläisurakka, mutta joka siitä huolimatta on suoritettu suurella huolella. Teoksen arvoa lisää se seikka, että se on kohdistunut kotitalouteen, mikä talouden piiri on kansantaloudellisessa tutkimustyössä jäänyt lapsipuolen asemaan. Lectio precursio oli tutkimukseen läheisesti liittyvästä aiheesta: Kodin taloudesta ja sitä koskevasta tutkimuksesta. Puolustus oli tyydyttävä. Katson, että FM Elli Saurion väitöskirjalla on tieteellistä arvoa ja esitän sen ilman epäilyksiä hyväksyttäväksi tieteellisenä opinnäytteenä filosofian lisensiaatin tutkintoa varten."

6. Taloustieteen osat ylittävät taloustieteeksi määritellyn kansantaloustieteen rajat

Vastaväittäjä sanoi FM Saurion teoksella olevan kantavuutta varsinaisen kansantaloustieteen ulkopuolelle, mutta uudemmasta kirjallisuudesta löytyy esityksiä, joista saa vaikutelman taloustieteitä koskevan rajanvedon häilyvyydestä. Haetaan sekä ulkoista rajaa muiden tieteiden suhteen että taloustieteiden välisiä rajoja. Lehtovuori pohti liiketaloustieteen asemaa suhteessa kansantaloustieteeseen vuonna 1964.[34] Liiketaloustiede voitiin määritelmällisesti osoittaa kokonaan kansantaloustieteen piiriin kuuluvaksi, mutta erilaiset liiketalous- ja kansantaloustieteelle ominaiset tavoitteet johtivat erilaisiin teorioihin. Tieteiden yhtenäisyysjulistusta voitiin pitää ennenaikaisena. Noin 40 vuotta myöhemmin professori Ylä-Liedenpohja luonnehti liiketaloustieteitä seuraavasti: "Veikko Leivon tulo liiketaloustiede II:n professoriksi 1968 terästi taloustieteellä markkinoinnin opetusta. Gösta Mickwitzin yrityksiä käsittelevä taloustieteellinen kuvaus muidenkin parametrien kuin hinnan päättäjinä oli tullut markkinoinnin oppikirjoista tunnetuksi maailmalla. Liiketaloustiede I:ssä oli kivettyneempi tila. Kansallisesta tiedekäsityksestä luopuminen kesti luvattoman kauan. Liiketaloustieteen tiedepohja on nykyään vain rahoituksessa selkeästi taloustiede, mutta muilla alueilla vain vähäisessä määrin. Liiketaloustiede on hakenut vaikutteita muista tieteenaloista."[35] Edellisestä saa sen vaikutelman, että liiketaloustiede – oltuaan aluksi taloustieteen ulkopuolella – käväisi välillä sen piirissä, mutta pääosiltaan solahti taas ulkopuolelle kansainväliseen tapaan.

Rajanveto kahden perinteisen taloustieteen, kansantaloustieteen ja liiketaloustieteen, välillä on siis jatkunut vuosikymmenestä toiseen. Yksinkertainen ratkaisu saattaisi löytyä siitä, että lakattaisiin pitämästä kansantaloustiedettä taloustieteen synonyyminä. Taloudellisen

[33] *"Taloustiede on runsaan kahden vuosisadan kuluessa kehittynyt valistusajan reunaornamentista moderniksi tieteeksi. Sen vakiintunut nimi on Suomessa kansantaloustiede" (Ylä-Liedenpohja 2003, s. 205).*

[34] *Lehtovuori 1964, s. 219–220.*

[35] *Ylä-Liedenpohja, 2003, s. 207.*

näkökulman laaja soveltaminen aiheuttaisi sen, että tutkimusaihetta, joka horjuu kansantaloustieteen rajoilla, kuten kotitalousaihe horjahteli professori Suvirannan lausunnossa, voitaisiin pitää taloustieteellisen tutkimuksen kohteena. Taloudellinen näkökulma olisi kohdistettavissa myös yksittäisen ihmisen toimiin. Merkitsisikö tämä perinteisen taloustieteen laajenemista vaiko vain vuonna 1946 Helsingin yliopistoon perustetun kodin taloustieteen todelliseksi taloustieteeksi tunnustamista? Lehtovuori ennakoi taloustieteen tulevaisuutta vuonna 1964: ”Entistä enemmän joutuvat yhteiskuntatieteet keskittymään peruselementtiinsä, ihmiseen, joka toimivana yksilönä vaatii huomiota, oikeuksia ja oikeutta osakseen”.[36]

Saurion väitöskirjan tavallaan (kansan)taloustieteellisen sisällön puolesta puhuvia seikkoja löytyy. Vastaväittelijä Suviranta arvosteli vuonna 1947 väittelijä Sauriota kotitalouden tuotannollisen roolin unohtamisesta, mutta he molemmat jättivät mainitsematta ajankäyttötutkimusten merkityksen kotitaloustuotannon laskennallisen arvon määrittämisessä ja tuotantohan on keskeinen kansantaloustieteen kiinnostuksen kohde. Kotitaloustuotanto kuuluu kuitenkin ns. omavaraistalouden piiriin ja rahatalouteen keskittyvässä kansantaloustieteessä ei ole oikeastaan paikkaa omavaraistalouden tutkimiselle eli sen olemassaolo on (kansan)taloustieteelle hieman kiusallinen tai ainakin vaikeasti käsiteltävä asia. Omavaraistalous on ilmiönä uusi ja ikivanha jopa niin, että jos taloudellinen perusongelma eli niukkojen resurssien kanssa hyvinvoivina toimeen tulemisen ongelma ilmaistaan lyhyemmin toimeen tulemisen ongelmaksi, elannon hankkiminen tai pärjäämisen pyrkimys laajenee koskemaan koko eläinten heimoa ja ilmiön ensivaiheet peittyvät näkyvistä aikojen hämärään alkuun.

Eräät tutkijat pitävät myös taloudellisuutta ikivanhana ilmiönä. Dennett[37] väittää taloudellisuuden olevan luonnossa kaiken perusta. Luontoäiti eli luonnonvalinta löytää ja valitsee lyhytnäköisesti ensin halvimman ja kehittymättömimmän järjestelmän, vaikka halvin malli ei ole aina tehokkain ja pienin. Halvoista malleista jää toimimatonta ainesta kehitysketjuun mukaan ja joskus evoluutio ottaa uudelleen käyttöön aiempien suunnitteluprosessien jäänteitä. Resursseja on toisin sanoen käytettävä järkevästi ja säästellen.

Niitamo etäännyttää käsitteen taloudellisuus koskemaan jopa biologisten olentojen elinten toimintoja. Niitamon mukaan taloudellisuus piilee tavoitteiden ja keinojen suhteessa ja on tietty asenne tuossa suhteessa syntyvien ongelmien ratkaisemisessa[38] ja hän jatkaa taloudellisten mallien ja myös rekisterien, tilastojen ja kirjanpidon olevan monenkirjavan todellisuuden yksinkertaistavaa (rationaalista eli taloudellista) tarkastelua. Bergströmiä lainaten Niitamo kirjoittaa: ”Havaintojen taloudellista valintaa voidaan valaista myös seuraavalla aistifysiologisella tavalla: aistielimistä hermokeskuksiin mennessä vähenee vastaanotetun informaation määrä (10^9 bit/sek, keskuksissa enää 10^2 bit/sek). Tämä aistimusten valintakyky, havaintojen ”filtraaminen”, johtuu keskushermoston optimointikyvystä, mikä merkitsee siis ”taloudellista” kykyä valita ulkoa tulevasta informaatiovirrasta vain oleellisin ja merkittävin osa.”[39]

[36] *Lehtovuori 1964, s. 219.*

[37] *Dennett, D.C. 1997, s. 62–63.*

[38] *Niitamo, 1969, s. 2.*

[39] *Niitamo, 1969, s. 4. Lähde: Bergström, M.: Korkeampien hermostollisten toimintojen säätely- ja informaatioteoreet-*

Kysymys, onko FT Saurion väitöskirja kansantaloustieteeseen tai sen lähipiiriin kuuluva eli oliko Saurio ensimmäinen naispuolinen väittelijä Suomen taloustieteessä, jää suppean artikkelitekstin puitteissa avoimeksi.[40] Samoin jää ratkaisematta mahdolliseen pioneeriasemaan väittelijänä liittyvä, tohtori Saurion professoriviran laatua koskeva ongelma. Kehkeytyikö Sauriosta myös kaikkien aikojen ensimmäinen naisprofessori taloustieteen alalla? Kuuluiko ja kuuluuko kodin taloustiede[41] taloustieteen piiriin. Jos vastaukset mainittuihin kysymyksiin ovat myönteiset, tarjoaisi kodin taloustieteen professori Saurion komea ura ennen arvaamattoman varhaisen esikuvan taloustieteiden naisopiskelijoille. □

Kirjallisuus

Anckar, O. ja J. Paunio (1994): "Kansantaloustiede". Teoksessa Oksanen, A., *Yhteiskuntatieteet Suomen Akatemiassa*. Suomen Akatemian julkaisuja 2/94. Painatuskeskus Oy, Helsinki. s. 19–28.

Dennett, D. C. (1997): *Miten mieli toimii?,* Tieteen huiput – sarja, Juva. WSOY.

Heinonen, V. (1998): *Talonpoikainen etiikka ja kulutuksen henki. Kotitalousneuvonnasta kuluttajapolitiikkaan 1900-luvun Suomessa.* Bibliotheca Historica 33. Suomen Historiallinen Seura, Helsinki. Hakapaino Oy.

Holm, T. ja E. J. Immonen (1966): *Bibliography of Finnish sociology 1945–1959. Transactions of the Westermarck society*, vol. XIII. Åbo Tidnings och Tryckeri Akteibolag. Åbo.

Kiuasmaa, K. (1982): *Oppikoulu 1880–1980. Oppikoulu ja sen opettajat koulujärjestyksestä peruskouluun.* Pohjoinen. Kirjapaino Oy Kaleva, Oulu.

Klinge M. et. al. (1989): *Helsingin yliopisto 1640–1990, Toinen osa. Keisarillinen Aleksanterin Yliopisto 1808–1917*, Keuruu. Otava.

Kuitunen, T. ja R. Sullström (1984): "Kansantaloustieteen opetus, tutkintovaatimukset ja väitöskirjatutkimus Helsingin yliopistossa 1906–1982". Teoksessa *Sata vuotta suomalaista kansantaloustiedettä, Kansantaloudellinen yhdistys 1884–1984.* Toim. Koskenkylä H., J. Pekkarinen, A. Räikkönen ja P. Vartia. Juhlajulkaisu Kansantaloudellisen yhdistyksen täyttäessä 100 vuotta 28.1.1984, Vammala, s. 51–95.

Lehtovuori, J. (1964): "Liiketaloustieteen ja kansantaloustieteen suhteesta". *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, LX vsk, 4/1964, s. 218–239.

Mickwitz, G. (1964): "Valtion harjoittaman sosiaalipoliittisen ja kansantaloudellisen tutkimuksen organisaatiosta". *Kansantaloudellinen aikakauskirja*, LX vsk, 3/1964, s. 158–171.

Niitamo, O. (1969): *Taloudellinen malli.* Tilastollisen päätoimiston tutkimuksia N:o 2, 2. tark. p. Valtion painatuskeskus, Helsinki.

Sulkunen, P. (1998): *Johdatus sosiologiaan – käsitteitä ja näkökulmia*. Juva. WSOY.

Ylä-Liedenpohja, J. (2003): "Taloustiede". Teoksessa *Suomen tieteen vaiheet* (Tommila, P. ja A. Korppi-Tommola), Yliopistopaino, Helsinki, s. 205–208.

Helsingin yliopisto: Historiallis-kielitieteellisen osaston tutkintovaatimukset.

Helsingin yliopisto: Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan pöytäkirjat

Helsingin yliopisto: Maatalous-metsätieteellisen tiedekunnan tutkintovaatimukset.

Professori Saurion arkisto (järjestettävänä).

Suomalaisen Marttaliiton arkisto.

tisista malleista. Monistettu lyhennelmä 8.4.1965 Helsingin yliopistossa pidetystä esitelmästä.

[40] *On kiusaus luokitella Saurion väitöskirja jo Helsingin yliopiston historiallis-kielitieteellisen osaston tutkintovaatimusten perusteella kansantaloustieteelliseksi (kts. alaviite nro 12), mutta esimerkiksi Holm ja Immonen sijoittavat kyseisen väitöskirjan sosiologian alaan kuuluvaksi (Holm ja Immonen 1966, s. 67).*

[41] *Kodin taloustiede on vuodesta 1995 kuluttajaekonomia.*